

Ірина Сидоренко

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОНЯТТЯ
«ТРАНСПОРТНО-ДОРОЖНІЙ КОМПЛЕКС» У СУЧАСНІЙ
СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

У статті наведено та проаналізовано різні підходи до трактування сутності поняття «транспортно-дорожній комплекс». Виявлено основні характеристики та особливості досліджуваного поняття у взаємозв'язку з сучасною системою регіонального розвитку.

Ключові слова: транспортно-дорожній комплекс регіону, система, інфраструктура, фактори.

В статье приведены и проанализированы разные подходы к трактовке сущности понятия «транспортно-дорожный комплекс». Обнаружены основные характеристики и особенности исследуемого понятия во взаимосвязи с современной системой регионального развития.

Ключевые слова: транспортно-дорожный комплекс региона, система, инфраструктура, факторы.

In the article the different going is resulted and analysed near interpretation of essence of concept «to transport and road complex». Found out basic descriptions and features of the probed concept in intercommunication with the modern system of regional development.

Keywords: to transport road complex of region, system, infrastructure, factors.

Постановка проблеми. Транспорт належить до сфери матеріального виробництва та відіграє важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки і виступає основою розвитку внутрішніх та зовнішніх економічних зв'язків як країни, так і окремих регіонів. Транспорт забезпечує процеси виробництва і транспортування продукції, тобто обумовлює зв'язок між виробництвом та споживанням в межах різних галузей та територіальних утворень. Звідси виникає необхідність наукового дослідження сутності та змісту поняття «транспортно-дорожній комплекс», розкриття його ролі та значення як основи виробничої інфраструктури вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення наукових праць провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Абрамова А. П., Аксьонова І. Я, Бакаєва О. О., Богомолової Н. І., Галабурди В. Г., Євтушенко Г. І, Заєнчика Л. Г., Колесникової Н. М., Ковалевського В. В., Костюченко Л. М., Макаренка М. В., Михайлюка О. Л., Пасічника В. І., Пашенка Ю. С., Семенової В. Ф., Тарангул Л. П., Сирожина І. М., Цветова Ю. М. та ін. свідчать, що зроблено вагомий несок у дослідження категоріального апарату економічної науки у транспортній галузі, в розкриття сутності поняття «транспортно-дорожній комплекс» та інших економічних понять та категорій.

© Сидоренко І. В., 2012

ЗАГАЛЬНО-ТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проте на сьогодні відсутні дослідження, які реалізують системний підхід до розуміння поняття «транспортно-дорожній комплекс» як складної динамічної системи, про що засвідчує неоднозначне трактування цього поняття та наявність певних неузгодженостей у його тлумаченні.

Зазначене вище передбачає необхідність проведення ґрунтовного аналізу сутності вказаного поняття та систематизації характерних ознак в контексті визначення специфіки його застосування в дослідженнях умов регіонального розвитку.

Мета статті. Метою статті є вивчення існуючих підходів до визначення поняття «транспортно-дорожній комплекс», їхній аналіз та систематизація отриманих результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існує багато наукових розробок з питань розкриття сутності транспортно-дорожнього комплексу країни, регіону та оцінки ефективності його функціональності.

Аналіз наукових публікацій щодо сутності терміна «транспортно-дорожній комплекс» показав, що в наш час не існує єдиного підходу до його визначення та розуміння. Про це свідчить наявність різних трактувань транспортно-дорожнього комплексу, які є в економічній, спеціальній літературі та словниках. Результат наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Підходи до тлумачення поняття транспортно-дорожній комплекс

№ п.п	Автор, рік	Трактування поняття
1	2	3
1	Заенчик.Г., Костюченко Л.М., 2000 [6]	Транспортно-дорожній комплекс содержит органы управления транспортом, объединения, предприятия и организации, осуществляющие перевозки грузов и пассажиров, транспортную экспедицию, техническое обслуживание и ремонт подвижного состава и транспортного оборудования, проектирование, строительство и содержание автомобильных дорог, гидротехнические сооружения для судоходства, средства управления движением, а также научно-исследовательские, проектные и конструкторские организации
2	Энциклопедия ж.д. транспорта, 2003 [15]	Транспортно-дорожній комплекс включает наземные пути сообщения с различными устройствами, зданиями и сооружениями, а также транспортные средства.
3	Волков Ю.Г., 2004 [9]	Транспортно-дорожній комплекс (ТДК) включает в себя автотранспорт и автодороги; железнодорожний транспорт и магистрали, мосты, туннели, вокзалы; речной и морской(водный) транспорт; воздушный транспорт; трубопроводные магистрали, перекачивающие станции. Каждый вид транспорта связан с региональными базами, проектными и конструкторскими бюро, службами контроля и т. п.

ЗАГАЛЬНО-ТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

Продовження табл. 1

1	2	3
4	Єдін О., Гурнак В., 2005 [4]	Транспортно-дорожній комплекс регіону – це територіальне поєднання взаємопов’язаних видів транспорту, які, взаємодіючи, найповніше задовольняють потреби суспільного господарства і населення в перевезеннях вантажів і пасажирів. До його складу входить також сукупність шляхів сполучення, рухомого складу, засобів управління і зв’язку
5	Блудова Т.В., 2006 [1]	Транспортно-дорожній комплекс містить окремі види транспорту, шляхове і дорожнє господарство, є найголовнішим системоутворюючим елементом, що визначає ступінь розвитку економічного потенціалу і промислової інфраструктури розвинутої країни
6	Яцківський Л.Ю., Зеркалов Д.В., 2007 [16]	Транспортно-дорожній комплекс – це система транспортних комунікацій, що об’єднує всі сучасні види транспорту.
7	Кудрицька Н.В., 2009 [5]	Транспортно-дорожній комплекс – це сукупність шляхів сполучення, перевізних засобів, технічних пристроїв і механізмів, засобів управління та зв’язку, обладнань усіх видів транспорту, складна система економічних, технологічних, технічних, екологічних, інформаційних та правових відносин, основною метою якої є максимальне задоволення потреб національного господарства і населення в перевезеннях вантажів і пасажирів відповідно до державних цільових програм та на основі досягнень науково-технічного прогресу.
8	Вороновой О.Н., 2009 [2]	Транспортно-дорожній комплекс – это совокупность предприятий и организаций всех форм собственности, осуществляющих свою деятельность на городском наземном, автомобильном, речном, морском и воздушном видах транспорта, а также в дорожном хозяйстве
9	Макарова И. В., Хабибуллин Р. Г., Беляев Э. И., Маврин В. Г., 2009 [7]	Транспортно-дорожній комплекс является ключевым элементом транспортной системы, играет важную роль в обеспечении экономического роста и социального развития государства. В то же время, рост качественного, так и количественного уровня автомобилизации, обусловленный развитием научно-технического прогресса и ростом благосостояния населения, проходит в условиях существенного отставания экологических показателей эксплуатируемых транспортных средств и используемых горюче-смазочных материалов от достигнутого мирового уровня
10	Петрук В.А., 2009 [8]	Транспортно-дорожній комплекс, який включає як окремі види транспорту, так і шляхове і дорожнє господарство, є найголовнішим системоутворюючим елементом, що визначає рівень розвитку економічного потенціалу і промислової структури будь-якої індустріально розвинутої країни

ЗАГАЛЬНО-ТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

Закінчення табл. 1

1	2	3
11	Сербиновский Б.Ю., Чефранова О.В., 2010 [10]	Транспортно-дорожный комплекс (ТДК) является искусственной особо сложной технико-технологической, социально-экономической и организационной открытой системой
12	Шапочка М.К., Рибіна О.І., 2010 [14]	Транспортно-дорожній комплекс являє собою систему транспортних комунікацій, що об'єднує усі види транспорту
13	Давыденко И.Г., 2012 [3]	Транспортно-дорожный комплекс объединяет все виды магистрального транспорта: железнодорожный, автомобильный, речной, морской, воздушный, внутригородской (электрический) транспорт, транспортную и терминально-складскую логистическую инфраструктуру, систему управления перевозками, включающую технические средства управления движением и информационное обеспечение
14	Чернявська Т.А., 2012 [13]	Транспортно-дорожній комплекс є штучною особливо складною техніко-технологічною, соціально-економічною та організаційною відкритою системою, що займає найважливіше місце в економіці країни та світу, тому дослідження та вдосконалення його функціонування розглядається вченими, практиками й урядами країн і вважаються необхідними, вагомими, актуальними

Для більш точного розуміння поняття «транспортно-дорожній комплекс регіону» та його оцінки, на наш погляд, слід визначити його місце у складі транспортно-дорожнього комплексу держави та визначити його функціональну сутність.

Системний підхід передбачає застосування низки методологічних положень загального характеру до дослідження складових систем ТДК.

Сирожин І.М. уточнює, що відповідні методологічні принципи й теоретичні положення дозволяють розглядати кожен елемент системи в його зв'язку та взаємодії з іншими елементами, простежувати зміни, що відбуваються у системі в результаті зміни окремих її ланок, вивчати специфічні системні якості (емерджентні властивості), робити обґрунтовані висновки щодо закономірностей розвитку системи, визначати оптимальний режим її роботи [11].

Можна зробити висновок, що системний підхід до оцінки інноваційно-інвестиційного розвитку транспортно-дорожнього комплексу (ТДК) регіону – це методологія дослідження, в основі якої лежить системний аналіз.

Ключовим елементом системного аналізу є поняття системи.

Єдиної точки зору з цього питання ще не вироблено, насамперед, тому, що система як поняття досить умовне і використовується дослідниками лише для виділення процесу або його частини з метою детального вивчення.

По суті, такий підхід дозволяє виділяти у конкретній системі підсистеми (ТДК країни → ТДК регіонів), визначати її структуру, враховувати зв'язки з зовнішнім середовищем через призму визначеного вектора розвитку і ступеня пізнання закономірностей процесів, які протікають у системі.

ЗАГАЛЬНО-ТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

Більшість економістів вважають, що систему можна представити безліччю взаємодіючих елементів, однак такий підхід породжує багато питань. В цьому контексті, найбільш вдало визначає систему В. Тьюхтін: «...множина пов'язаних між собою компонентів тієї або іншої природи, впорядкована за відносинами, що характеризуються єдністю та виражаються в інтегральних властивостях і функціях множини» [12].

Транспортна система повинна відповідати вимогам суспільного виробництва та національної безпеки, а отже мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг, зокрема для підготовки та відправлення вантажів, забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків країни [16].

ТДК має низку специфічних рис:

- транспорт бере участь у створенні продукції, забезпечуючи виробництво сировиною, матеріалами та обладнанням;
- транспорт не виробляє власну продукцію;
- взаємодія видів транспорту здійснюється на різних рівнях транспортного обслуговування;
- існує безпосередня взаємодія транспортних послуг з транспортним процесом та ін.

З метою системного аналізу ТДК на рис. 1 наведені згруповані його визначення за двома напрямками: ТДК як складна динамічна система та ТДК як елемент виробничої інфраструктури.

До складу ТДК регіону в загальному вигляді входять такі види транспорту: наземний вид транспорту, який представлений залізничним, автомобільним (автобуси, маршрутні таксі) та міським електричним транспортом (тролейбуси, трамваї, метрополітен); водний, до складу якого входить річковий та морський транспорт; повітряний – авіаційний; та трубопровідний.

Склад ТДК регіонів України в цілому визначається наявністю певних видів транспорту, розвиненістю транспортної інфраструктури, що залежить від регіональних особливостей та структури виробничих систем, активності вантажоутворюючих галузей, рівня міжнародних торгово-економічних відносин та ін.

Аналіз існуючих підходів до трактування поняття «транспортно-дорожній комплекс» дозволив сформувати авторський погляд на цей процес.

«Транспортно-дорожній комплекс» – складна поліструктурна система, яка поєднуючи в собі рухомий склад та транспортну інфраструктуру, задовольняє інтереси національного господарства та населення в перевезеннях вантажів, пасажирів та готової продукції і яка функціонує та постійно розвивається, забезпечуючи зростання економіки регіону, країни.

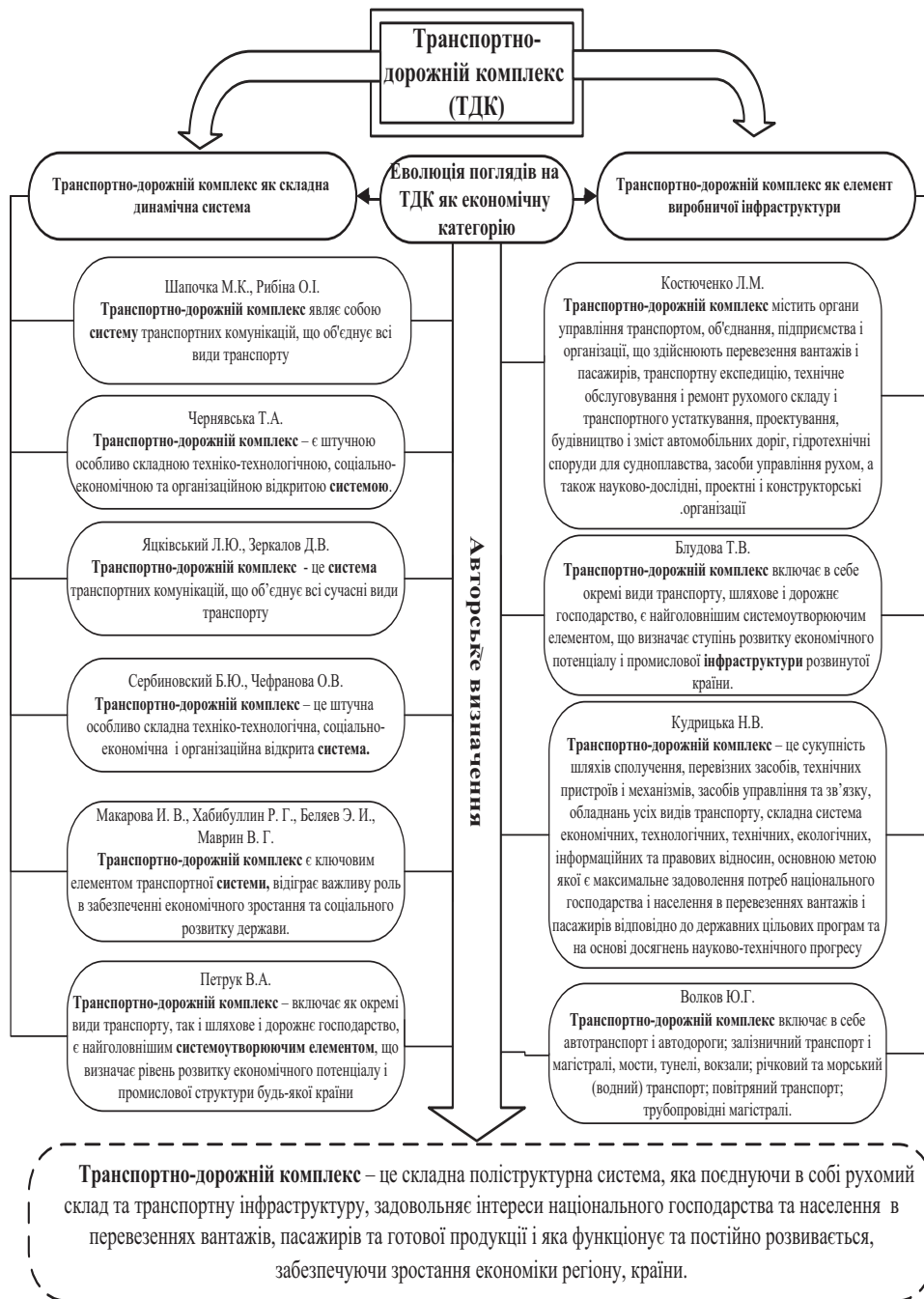
Стале соціально-економічне зростання в Україні може бути досягнуте тільки на інноваційній основі з активним використанням сучасних науково-інноваційних розробок як на виробничих підприємствах, так і на транспорті.

Впровадження інновацій в транспортну галузь потребує значних обсягів капіталовкладень, а тому необхідно розв'язувати безліч проблем, серед яких основними є пошук інвестиційних ресурсів та способів їх отримання. Отже, актуальними на сьогодні залишаються питання вибору джерел фінансування ТДК регіону, розробки ефективних схем та механізмів інвестування інноваційного розвитку всіх його складових.

Функціонування ТДК має специфічний характер, тому що особливі умови надання транспортних послуг унеможливають швидкий і різносторонній їх розвиток. Це виражається, передусім, усталеним розташуванням та регіональною залежністю від споживача, особливостями організації процесу перевезень і транспортного обслуговування, які стосуються часових, організаційних,

ЗАГАЛЬНО-ТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

технологічних та ін. факторів, досвідом та компетенцією виконавців (надавачів послуг) і т. ін.

Рис. 1. Еволюція наукових поглядів на тлумачення поняття «транспортно-дорожній комплекс» з позиції системного аналізу

Сучасний розвиток ТДК дає можливість більш глибокого розподілу і спеціалізації праці, а також кооперацію практично у всіх сферах промисловості, сільського

ЗАГАЛЬНО-ТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

господарства та інших галузей економіки; забезпечує застосування засобів транспорту в національній та міжнародній торгівлі різними видами сировини, матеріалів, напівфабрикатів та готової продукції; переміщення широких верств населення в рамках регіонів, країни та міжнародних сполучень.

Висновки. Таким чином, на основі проведених досліджень визначено зміст та сутність терміну «транспортно-дорожній комплекс», наведено низку теоретичних узагальнень, які становлять базис побудови механізму управління інноваційно-інвестиційним розвитком ТДК регіонів.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є вивчення теорій інноваційно-інвестиційного розвитку ТДК та побудова концепції управління ним на регіональному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Блудова Т. В.* Транзитний потенціал України: формування та розвиток [Текст] / Т. В. Блудова. – К.: НІПБМ, 2006. – 274 с.
2. *Воронової О. Н.* Транспорт / О. Н. Воронової. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voronova-on.ru/transport/index.html>
3. *Давыденко И. Г.* Структурно-функциональный анализ транспортно-логистического комплекса региона сервисного типа (на примере Ростовской области) / И. Г. Давыденко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://be5.biz/ekonomika1/r2012/1789.htm>
4. *Єдін О.* Економіко-технологічні підйоми підвищення ефективності роботи транспортного комплексу держави / О. Єдін, В. Гурнак // Економіка України. – 2005. – №4. – с. 29-35.
5. *Кудрицька Н. В.* Теоретико-методологічні аспекти дослідження транспортно-дорожнього комплексу регіону України / Н. В. Кудрицька. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vdnuzht/2009_29/910kudr.pdf
6. *Логистика* – технология транспортного процесса [Текст] / Л. М. Костюченко и др.; Под. ред. Л. Г. Заенчика. – К: Кий, 2000. – 358 с.
7. *Макарова И. В.* Применение современных методов оптимизации транспортной системы в условиях роста автомобилизации / И. В. Макарова, Р. Г. Хабибуллин, Э. И. Беляев, В. Г. Маврин. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/4396-2012-10-26-11-11-02>
8. *Петрук В. А.* Ігнацевич О. В. Економічні проблеми та ефективність стратегії розвитку транспортних перевезень / В. А. Петрук, О. В. Ігнацевич. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgr/ekon/2009_3_2/v47ek073.pdf
9. *Регионоведение: Учебное пособие. 2-е изд., испр. и Р31 доп.* / Отв. ред. проф. Ю. Г. Волков. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 448 с. ISBN 5-222-04815-2 ББК 66. 3(2Рос) Р31
10. *Сербиновский Б. Ю.* Концептуальные положения построения новой системной модели транспортно-дорожного комплекса / Б. Ю. Сербиновский, О. В. Чефранова // Научный журнал КубГАУ – 2010. – № 55 (01). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ej.kubagro.ru/2010/01/pdf/14.pdf>
11. *Сыроеждин И. М.* Совершенствование системы показателей эффективности и качества / И. М. Сыроеждин. – М.: Экономика, 1980. – 380 с.
12. *Тюхтин В. С.* Отражение, системы, кибернетика / В. С. Тюхтин. – М.: Наука, 1972. – 380 с.
13. *Чернявська Т. А.* Роль фінансів у інноваційному розвитку транспортно-дорожнього комплексу / Т. А. Чернявська [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nrpdaa/econ/2012/141.pdf
14. *Шапочка М. К.* Проблеми та напрямки реструктуризації залізничної інфраструктури / М. К. Шапочка, О. І. Рибіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2 Т.2. – С. 44-48
15. *Энциклопедия ж.д. транспорта.* // Единая транспортная система. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jd-enciklopedia.ru/18-ekonomika/18-3-edinaya-transportnaya-sistema/>
16. *Яцківський Л. Ю.* Загальний курс транспорту: Навч. посіб. / Л. Ю. Яцківський, Д. В. Зеркалов. – К.: Аристей, 2007. – 544 с.